

Наташа М. Вукићевић
Катарина Р. Станојевић
Ивана М. Милић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за дидактичко-методичке науке

УДК 37.036-057.874:78
159.928.23-057.874:78
Оригинални научни рад
Примљен: 2. септембар 2019.
Прихваћен: 25. октобар 2019.

РАД СА МУЗИЧКИ ТАЛЕНТОВАНИМ УЧЕНИЦИМА У МЛАЂИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Апстракт: У раду се разматрају основни елементи рада са музички талентованим ученицима у млађим разредима основне школе. Истраживачки проблем представљају бројни чиниоци који условљавају развој музичког талента и чиниоци који одређују могућности моделовања и реализације часа Музичке културе према потребама талентованих ученика. Циљ истраживања је био да се утврде следећи теоријски аспекти овог проблема: идентификација музичког талента, познавање карактеристика његовог развоја, методичка креативност учитеља у избору и моделовању музичких садржаја и активности у раду са талентованим ученицима. Примењена је дескриптивна метода и поступак анализе релевантне стручне и научне литературе. Закључци указују на то да приказана теоријска полазишта о значају и специфичностима рада са музички талентованим ученицима могу представљати смерницу учитељима у планирању наставе музичке културе и креирању иновативног методичког приступа који би подстакао њихов музички развој и напредовање.

Кључне речи: музички таленат, настава музичке културе, млађи школски узраст.

СПЕЦИФИЧНОСТИ НАСТАВЕ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ У МЛАЂИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Осим уметничког карактера као основне одреднице предмета Музичка култура, настава у млађим разредима основне школе има низ специфичности у односу на развојне карактеристике ученика и као таква захтева аутентичан и креативан приступ планирању, организацији и реализацији самог наставног процеса.

Музика као темпорална уметност захтева пуну пажњу, концентрацију и развијену меморију ученика, које на овом узрасту још увек нису на високом нивоу. Ради лакшег перципирања музичких садржаја, ученицима је

у свим предметним подручјима потребно обезбедити очигледност која се у музичкој настави не спроводи само визуелном перцепцијом, већ и кроз слушну перцепцију звука-тона и демонстрирањем покрета у области свирања на дечјим инструментима и извођења музичких игара (Братић, Вукићевић 2005). „Уметничка музика не допире до ученика на исти начин као и популарна, нити њено преношење функционише на исти начин, тј. захтева далеко више будних рецептора” (Видулин, Радица 2017: 58).

Музичко образовање у прва четири разреда карактерише и прелазак са претпојмовне фазе у фазу свесног музичког описмењавања ученика. У првом и другом разреду доминирају доживљајни аспекти у свим областима рада, а обрада музичких садржаја се реализује искључиво по слуху. Непосредна музичка искуства која ученици у овој фази стичу основа су за даљи музичко-когнитивни развој и разумевање музичких појмова. Трећи и четврти разред представљају прекретницу у процесу усвајања знања, јер спонтани музички доживљај треба надоградити свесним усвајањем појма и његовом применом у области слушања, извођења и стварања музике. Ограничени малим фондом часова, учитељи су приморани да своје оперативне планове и артикулацију садржаја на сваком појединачном часу прилагоде програмским захтевима на различите начине. Последице недовољног броја часова Музичке културе у највећој мери се одражавају на трајност стечених знања, која је условљена сталним вежбањем и понављањем на часовима утврђивања, а за које, због неусклађености препоручених садржаја и броја часова, нема довољно времена. Ова чињеница неповољно утиче не само на усвајање градива, већ и на развијање вештина свирања, певања и осталих видова музичких активности ученика.

Из свих наведених разлога, артикулација часа Музичке културе има своје особености. Иако се наставни процес састоји од више етапа, а свака етапа има одређена дидактичка обележја и функције, тип часа музичке културе углавном одређује дидактички задатак који се остварује у главном делу часа. Уколико се у главном делу часа уводи нова тонска висина, главни задатак ће бити доживљај и усвајање новог тона, његово интонирање, имитовање, одређивање места у линијском систему и препознавање приликом опажања различитих тонских висина. Тај час ће према типологији бити час обраде новог градива (час за преношење новог знања), без обзира на остале садржаје који су заступљени, васпитно-образовне задатке и исходе које треба остварити (Вукићевић, Станојевић 2009). Другим речима, за увођење нове тонске висине неопходно је у уводном делу часа поновити раније научене песме-моделе, а у главном делу обрадити нову песму-модел по слуху, издвојити почетни тон и одредити његово место у линијском систему. У завршном делу часа нови тон се упоређује са претходно наученим тоновима, и то не теоријски, већ певањем из нотног текста и опажањем тонова

кроз усмени мелодијски диктат, мелодијске допуњалке и слично. На истом часу ће, осим *обраде* нове песме и *увођења* новог појма, бити заступљено и *ујврђивање* градива певањем песама и претходно научених тонских висина и опажањем тонова кроз различите вежбе музичке меморије, мелодијског диктата, функционалне/инструктивне игре препознавања тонова у виду покрета. Слушање музике у млађим разредима карактерише доживљајно-сазнајни приступ, па се под обрадом наставне јединице подразумева слушање и упознавање новог музичког дела, без обзира на то што се на датом часу може остати у домену доживљаја и реаговања на музички садржај, са спонтаним одговорима ученика у односу на претходна знања о појединим музичким феноменима. Посебност дечјег музичког стваралаштва је управо у слободном избору видова изражавања и спонтаном испољавању стваралачких потенцијала, музичког доживљаја и музичког искуства сваког ученика индивидуално, при чему планирање укључује начин реализације, избор садржаја и активности који претходе стваралачком раду и имају мотивациону улогу припреме ученика за процес стварања. Стваралачки чин и производи стварања представљају сублимацију креативних потенцијала, музичких способности, доживљаја и искуства, преобликованих на јединствен и оригиналан начин. Уколико се на часу организује свирање на дечјим инструментима или извођење музичке игре са певањем, најчешће се бира песма која је претходно обрађена, како би ученици своју пажњу усмерили на извођачке активности и координацију покрета и музике. Ученици на истом часу утврђују песму и имају нови задатак у области свирања (обрада новог градива може подразумевати упознавање новог ритмичког или мелодијског дечјег инструмента, звука који производи и начина свирања на њему, остваривање функционалних задатака који се односе на развијање способности симултаног певања, свирања и слушања музицирања осталих ученика и њихових деоница) и извођења музичких игара (повезивање музике и покрета, усклађивање текста, мелодије, ритма и корака, координација покрета, развијање осећаја за ритам и равномерну пулсацију и др.).

Дакле, немогуће је направити јасну диференцијацију часова Музичке културе и уклопити их у оквире класификација које важе за остале наставне предмете. Уважавајући све специфичности артикулације часа и разноликост садржаја који захтевају примену различитих методичких приступа, учитељ осим остваривања свих планираних задатака мора да обезбеди целовитост и логичку заокруженост часа (Вукићевић, Станојевић 2009).

За учитеља је веома сложен и деликатан задатак упознавање, праћење и развијање музичких способности ученика у настави музичке културе. У односу на дијагностификован ниво њихових индивидуалних музичких способности, планира садржаје, методе и облике рада и диференцијацију задатака у свим областима. У том контексту, евалуација и оцењивање рада

ученика у настави Музичке културе представља комплексан и континуиран процес. Имајући у виду значај ране идентификације талентованих ученика у овој области и утицај стимулативне средине за њихов напредак и развој, учитељ често има кључну улогу у дијагностификовању и усмеравању музички талентованих ученика.

Циљ овог теоријског истраживања био је да се утврде могућности и облици рада са музички талентованим ученицима у млађим разредима основне школе, кроз два истраживачка задатка: 1) утврдити могућности идентификације талентоване деце у настави музичке културе и 2) утврдити методолошки приступ и облике организације рада са музички талентованим ученицима у млађим разредима основне школе. У раду је примењена дескриптивна метода и поступак анализе релевантне стручне и научне литературе која се бави проблемом идентификације, мотивације и методологије рада са музичким талентованим ученицима.

МУЗИЧКИ ТАЛЕНАТ – ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ И ИДЕНТИФИКАЦИЈА

Проблематика рада са даровитим ученицима „може се свести на два основна питања: питање њихове идентификације и питање њиховог образовања и васпитања” (Гојков, Стојановић 2014: 8). Не постоји универзална, кохерентна теорија даровитости. Даровитим учеником се сматра појединац који има високо развијену општу или специфичну способност, а по схватању Рензулија и Корена даровитост је производ интеракције натпросечне способности, мотивације и креативности (Гојков, Стојановић 2014: 8).

Оптимално време за успешно дијагностификовање музички даровите деце је предшколски и млађи школски узраст (Лелеа 2014: 61). У контексту музичке даровитости, уобичајено је коришћење термина „музички таленат” (Богуновић 2008: 75). „С обзиром на висок степен сагласности својстава и развојних процеса који се налазе у основи даровитости и талента, не може се говорити о суштински различитим појавама, те се готово може говорити о синонимима” (Богуновић 2008: 75).

Идентификација талентованих ученика је посебно сложена на млађем узрасту; с друге стране, рана идентификација даровитости је, по мишљењу многих аутора, од пресудне важности за даљи развој. Ауторка Ђорђевић истиче да с обзиром на различиту динамику развоја талента није могуће применити јединствен поступак и препоручује процесну идентификацију која подразумева праћење деце током неколико година и узимање у обзир понашања детета, социјалних односа, здравља, учешћа у различитим активностима у осталим подручјима и слично (Ђорђевић 2005). Талентовани

ученици имају специфичне развојне потребе, потребу за подршком, разумевањем, охрабривањем и слободним изражавањем, било да је у питању комуникација и слободно постављање питања или стваралачки облик испољавања њиховог талента. Основни циљ препознавања и идентификације је задовољење васпитно-образовних, али и емоционалних потреба даровитих. На млађем узрасту, код талентоване деце је често присутна појачана осетљивост, различитост, радозналост, неразумевање вршњака, другачије доживљавање света који их окружује. Емоционални аспекти су посебно важни за рад са музички даровитим ученицима јер ова „дететова предиспозиција укључује сазнајне и емоционалне предикторе, стога је у образовном процесу важно интегрисати сазнајно-емоционалну димензију у корист целокупног развоја детета” (Видулин, Радица 2017: 56).

Дефинисањем и идентификацијом музичких способности „традиционално су се бавили музичари и музички педагози који су ову област обогатили многим практичним сазнањима о откривању и начинима унапређивања ових способности у процесу учења музике”, а у контексту нових научних сазнања проучавање музичких способности добија значајно место у психолошким истраживањима (Мирковић Радош 1996: 17). Анализа постојеће, доступне литературе из области теорије музике и психологије музике указује на скоро једнозначно тумачење феномена музичких способности. Аутори великог броја емпиријских радова се слажу да су елементарне компоненте музичких способности осећај висине – способност разликовања висине тонова, осећај трајања – прецизно опажање разлике у трајању тонова, осећај гласности и тембра – опажање разлике у јачини и боји тонова (звукова). На њима се заснивају остали сложенији атрибути, „који представљају различите комбинације ових базичних способности или се свде на њих” (Мирковић Радош 1996: 38). Међутим, потребно је истаћи да се у литератури за иста својства, неопходна за опажање, репродуковање и стварање музике, користе различити изрази у синонимном значењу. У том смислу, најчешће коришћени термини су *музикалност*, *музички таленај*, *музичка способност*, *музичка даровитост* и *музичка интелигенција*. Разлике које између ових термина праве психолози музике односе се на ниво и квалитет елементарних музичких способности, док су музички педагози склони да, на основу њихове природе, праве дистинкцију између термина *музикалност* и *музички таленај* (Вукићевић, Станојевић 2009). Термин *музикалност*, по мишљењу музичких педагога, има шире значење од појма *музички таленај* и обухвата поједина релевантна музичка својства као што је осетљивост на естетску вредност музике, способност рецепције, перцепције музике, њеног схватања и доживљавања, која је могуће даље развијати у наставном процесу (Мирковић Радош 1996). Разлике се могу уочити и између музичког и психолошког приступа испитивању музикалности, при чему су музичари

усмерени на аспекте извођења музике, док психолози испитују перцептивне видове способности (Мирковић Радош 1996).

Талентоване ученике можемо препознати и на основу њихове самоуверености при извођењу музике, посебно када су у питању вештине свирања на инструменту. Они могу показати висок ниво интуиције приликом слушања различите врсте музике. Ученици који су идентификовани као музички таленти могу, на пример, у оквиру музичких подручја слушања, извођења и стварања приказати вештине које ће бити представљене у наставку.¹

У области слушања активно слушају и интуитивно одговарају на широк спектар музике. Показују висок ниво музичке свести у одговорима након слушања музичких одломака. Показују изразиту способност опажања музичких феномена и способност записивања музичког диктата. У могућности су да тачно певају или репродукују музичке мотиве у слушаним композицијама.

У области извођења талентовани ученици ће демонстрирати висок ниво знања и вештине свирања на мелодијским инструментима. Могу брзо запамтити мелодију без икаквог видљивог напора и поновити сложеније ритмичке и мелодијске фразе, понекад и након само једног слушања наставничког извођења. Таленат се испољава и у виду демонстрирања способности комуницирања кроз музику, изражавањем музичког доживљаја певањем или свирањем. Изводе музику са одређеним степеном самопоуздања и потпуно се укључују у процес евалуације и самоевалуације.

У области музичког стваралаштва, талентован ученик ће показати снажне преференције и непрекидну унутрашњу вољу да осмисли музику, способност да кратку музичку мисао развије у сложенију музичку форму и моћи ће да запише или сними своје оригиналне музичке идеје. Има осећај и за изражавање средствима других уметности на оригиналан начин (*Студијски програм дејарџмана за музику*, Лумен Кристи Колец).

Музичко образовање талентованих ученика одвија се у специјализованим школама, али и настава музичке културе у основној школи може бити стимулативна за њихов развој и чак представљати место „препознавања раних знакова музичке даровитости и почетка неговања и подстицања музички талентованих” (Богуновић и др. 2012: 403).

---

¹Вештине које имају музички талентовани ученици могу поседовати различите категорије васпитаника у односу на узраст. Заједничка одлика су и подручја у којима се испољавају – слушање, извођење и стварање музике (видети *Студијски програм дејарџмана за музику*, Лумен Кристи Колец).

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП РАДУ СА ТАЛЕНТОВАНИМ УЧЕНИЦИМА

Основа рада са талентованим ученицима у млађим разредима основне школе је креативно и флексибилно планирање наставе. Бројност и сложеност фактора који даровитост условљавају захтева и специфичан методолошки приступ (Гојков, Стојановић 2014). Приступ треба да буде такав да код ученика допринесе стварању слике о себи као даровитом појединцу и да га такво сазнање мотивише. Неадекватни поступци и реакције могу довести и до неповољних утицаја под којима дете постаје егоцентрично, нарцисоидно и изоловано из групе. Комплексност чинилаца који условљавају даровитост и који су понекад скривени и латентни, као и преплитање урођених и стечених предиспозиција у овом узрасту, доводе до тога да их учитељ не препознаје увек. У многим истраживањима (Фербежер 2002) је утврђено да постоје разлике у процени наставника и резултатима психолошких истраживања (Гојков, Стојановић 2014: 13).

Талентоване ученике треба ставити у проблемске ситуације, како би задовољили своју потребу за афирмацијом. Решавање задатка за њих представља изазов и задовољење мотива успешности (Гојков, Стојановић 2014). Активирање ових ученика постављањем сложених задатака спречава да имају осећај пасивних посматрача и обезбеђује им субјекатску позицију у наставном процесу (Јовановић 2004). Активно учење је императив савременог образовања. Облици активног учења имају за примарни циљ конструкцију знања уместо њихове трансмисије (Ивић и др. 2001). Један од примарних задатака је подстицање самосталног, стваралачког рада и стварање критичког односа према наученом.

Иако сваки врста талента има своје карактеристике, постоје и заједнички захтеви у раду са талентованим ученицима, а то су прилагођеност и избор садржаја, активности, метода и облика рада, флексибилност и компетенције учитеља за рад са талентованим ученицима, његово умеће да ученике подстиче, мотивише, активира и обезбеди повољне социјалне односе у разреду (Милошевић 2016). Учитељ своје активности мора прилагодити стилу учења, начину размишљања и посебним интересовањима талентоване деце. У школи се овим ученицима може посветити посебна пажња, али не у облику „приказивања” њихових знања и постигнућа у музичкој школи, већ „усложњавањем садржаја и повећавањем захтева” у оквиру различитих програмских подручја у настави музичке културе (Богунуовић и др. 2012: 403).

Даровите и талентоване ученике треба охрабрити да критички процењују свој рад, идентификују своје могућности и слабости и побољшају

властито учење. Такође, даровите и талентоване ученике треба подстаћи да покажу лидерство и поделе своја музичка знања и вештине са мање искусним и мање музикалним ученицима. Родитеље би требало информисати о томе како најбоље подржати рад детета код куће и у школи. Подршка родитеља је подједнако важна за напредовање талентованих ученика у основној и музичкој школи. За формирање односа ученика према учењу инструмента у музичкој школи „родитељи су на овом узрасту кључни сарадници наставника и од њихове сарадње око начина, количине и односа према вежбању, може зависити даљи ток школовања” (Богуновић 2008: 124).

У општеобразовној настави треба неговати музичке способности свих ученика, применом инклузивног приступа музичком учењу, фокусирајући се на обезбеђивање богатих и различитих музичких активности погодних за сву децу (Јап, Патрик 2015). Индивидуалне разлике међу ученицима неопходно је узети у обзир у свим сегментима наставног процеса, „у курикулуму, лекцији и планирању часа” (Вулфолк и др. 2014: 23). Важна одлика релевантног наставног програма је усмереност наставе на ученика (Вулфолк и др. 2014). Чак и када постоје посебни програми за даровите ученике, они су у традиционалним оквирима преуско дефинисани и оријенисани на рад са даровитим ученицима у области математике, језика или науке, а, као што је Гарднер расправљао, у музичкој настави свакодневно виђамо различите врсте интелигенције које се не могу поистоветити са лингвистичким и логичко-математичким начином мишљења и не могу се третирати на исти начин (Мекферсон 1997). Иако је уважавање индивидуалних карактеристика ученика један од принципа неопходних за остваривање успешне наставе, потребно је нагласити да се у пракси поштовање различитости не спроводи доследно. Тиме су у извесној мери запостављени талентовани ученици, и то на два начина (Вукићевић, Станојевић 2009). Први и ређи пример су ученици чији таленат није препознат ни од стране учитеља, ни од стране родитеља, док је у другом случају реч о ученицима који похађају музичку школу и чије се образовање препушта настави инструмента, солфеђа и теорије музике у музичкој школи. Програми рада у оквиру појединих наставних области, као што су извођење музике певањем, свирањем и основи музичке писмености, нису прилагођени могућностима и потребама музички талентованих ученика који су те садржаје већ обрадили у музичкој школи, а ни потребама ученика који свој таленат испољавају у другим музичким подручјима, те још увек није идентификован. Једноставни или познати садржаји неповољно утичу на активност обе категорије ученика у наставном процесу. Са друге стране, садржаји у области слушања музике и децјег стваралаштва могу се, различитим моделима рада, прилагодити свим ученицима.

Један од начина којим је могуће додатно мотивисати талентоване јесте примена савремених облика организације наставног рада. Осим коришћења

нових облика и метода рада, неопходно је правити и различите комбинације у њиховој примени због свих наведених карактеристика музичке наставе и различитог нивоа музичких способности ученика у разреду. Ученици талентовани у једној области могу показивати интересовања и остварити запажене резултате у другим областима. Из тог разлога, погодна је примена интердисциплинарног приступа настави музичке културе и повезивања са, пре свега, другим уметничким подручјима, али и осталим предметима у разредној настави. „Интердисциплинарност даје могућност талентованим ученицима да реализују и развијају своју способност синтезе стечених знања, појмова и представа на креативан начин. На овај начин потенцирају се и способности дедуктивног мишљења, аналитичко разлагање које је развијеније код музички талентоване деце” (Милетић, Вукићевић 2017: 165). Као одговор савременим захтевима, потребно је да наставу „креирамо према способностима ученика и да континуирано подстичемо креативно мишљење, емоционалну експресију, унутрашњу мотивацију, стваралачку активност и самостално истраживање” (Милетић, Вукићевић 2017: 165). Као што су аутори Емер, Емертсон и Воршам открили, наставници који су успешно подстицали ангажовање и одржавали самосталан рад ученика имали су „добро испланиране системе којима су ученике подстицали да организују свој посао (Emmer et al. 2006; Emertson et al. 2006)” (Вулфолк и др. 2014: 51).

Посебно је потребно водити рачуна о начину комуникације и формулацији питања имајући у виду да „постављање питања ученицима слабијих способности може подстаћи њихово учешће и размишљање, али може и успорити дискусију и водити проблемима у управљању ако они не могу да одговоре” (Вулфолк и др. 2014: 14).

Доследне повратне информације, као што су похвала у право време и суптилна критика примерена датој ситуацији, повољно утичу на мотивацију ученика и њихово даље напредовање и обратно, уколико изостане повратна информација за тачан и нетачан одговор ученици губе мотивацију и нису им јасне поруке за даљи рад и ангажовање у том подручју. Сазнања о томе зашто су погрешили помаже ученицима да исто градиво науче и побољшају. У односу на процену њихових способности, учитељ би требало да има одговарајућа очекивања (Вулфолк и др. 2014). Да би се таленат развио, потребна је одговарајућа подршка коју дете очекује од школе. За развој је потребан труд и залагање појединца, али се у потпуности могу остварити тек уз помоћ интервенција из окружења (Максић 2006: 17). „Даровитост у домену музике, идентификована на почетку музичког образовања, деловањем развојних процеса, срединских и интраперсоналних катализатора, као и среће/околности, израста у таленат, који подразумева овладаност доменом и висока постигнућа (Gagne 2003, 2005)” (Богуновић 2012: 403). Подстицај окружења у виду подршке и континуираног рада на развоју музичких и кре-

ативних потенцијала деци је неопходан јер уколико се способности не користе, могу се временом умањити, чак и потпуно изгубити (Максић 2006: 105).

Проблем музичког образовања може произлазити и из чињенице „што се у образовању сувише истиче значај кумулирања знања које се одвија на уштрб креативних аспеката развоја” (Максић 2006: 102).

На основу емпиријских налаза да даровити ученици могу бити и успешни и неуспешни, да имају различите реакције на постигнут успех или неуспех у односу на пол ученика, „Ђорђевић закључује да је неопходан индивидуалан приступ ученику како би остварио школски успех у складу са својим могућностима” (Максић 2006: 106). Даровита деца могу бити неуспешна уколико се њихови потенцијали не препознају и не подрже у оптималном периоду њиховог развоја. На њихов развој и испољавање може утицати слика о себи и властитој вредности, несигурност, анксиозност, недовољна истрајност у решавању захтева у одређеној области, што не значи да дете није даровито, већ да учитељ ту даровитост није идентификовао. Мотивација даровите деце је значајан фактор њиховог успешног развоја.

Када говоримо о талентованим ученицима који похађају музичку школу, како бисмо у настави музичке културе избегли пад мотивације због једноставних захтева и познатих садржаја, потребно је додатно их ангажовати, а то је могуће применом различитих облика интерактивног учења. Пре свега мислимо на кооперативно учење наставник–ученик и кооперативно учење у групама ученика (Ивић и др. 2001). Предности ових облика рада су, осим повећања мотивације за рад, повећана активност на часу, постизање вишег степена у развоју музичких способности, повезивање и примена претходних школских и знања стечених у музичкој школи и подстицање креативности. Поред наведених функционалних и образовних циљева наставе музичке културе, за талентоване ученике су од посебне важности и васпитни циљеви који се не остварују или се остварују у мањој мери у музичкој школи, а које је могуће остварити применом интерактивних облика учења у основној школи. У том смислу издвајамо као васпитне циљеве формирање социјалних способности, подстицање унутаргрупне и међугрупне сарадње и комуникације, развијање осећаја припадности, прихваћености, па и узајамне повезаности са осталим ученицима. То је посебно изражено због специфичности организације индивидуалне наставе инструмента у музичкој школи у којој ови аспекти нису подржани, као и посебног сензибилитета музички талентованих ученика (Вукићевић, Станојевић 2009).

Облик кооперативног учења наставник–ученик у настави музичке културе односи се на сарадњу учитеља и ученика кроз заједничке, комплексне активности. Притом, улога учитеља је да планира структуру и ток часа, да организује поделу ученика на групе и припрема дидактичка средства, док су активности ученика усмерене не само на самосталну примену

стечених знања у решавању постављеног проблема, већ и на израду задатака за остале ученике.

Једноставан пример примене овог облика учења је израда аранжмана за свирање на дечјим ритмичким и мелодијским инструментима које може бити поверено само талентованим ученицима (Вукићевић, Станојевић 2014). За израду аранжмана су потребна знања и из других музичких области које планом и програмом нису предвиђене за обраду у настави музичке културе у млађим разредима основне школе, те су ученицима неопходна додатна упутства и смернице које добијају у оквиру редовне наставе или додатног рада. Активност наставника би се још заснивала и на избору песме или избору инструмената за које се пише аранжман. Код исте области рада може се применити кооперативно учење у групама ученика, распоређеним према нивоу развијености музичких способности: ученици који похађају музичку школу пишу аранжман, самостално или уз инструкције учитеља, музикалнија група ученика свира на мелодијским, а ученици са мање развијеним музичким способностима на ритмичким инструментима (према израђеном аранжману).

Идентичан поступак је могуће применити у области дечјег музичког стваралаштва приликом израде ритмичких и мелодијских допуњалки и реализације овог облика стваралаштва. Музичка питања и одговори, као најчешће заступљен вид музичких допуњалки, могу деловати подстицајно уколико музикалнији ученици постављају музичка питања, остали дају одговоре у виду мелодијско-ритмичких мотива, а ученици који похађају музичку школу записују целину као писмени диктат.

У области слушања музике, креативни приступ се пре свега односи на избор композиција у богатом опусу музичке литературе која се може употребити за рад са млађим школским узрастом и која представља неисцрпан извор могућности за покретање и интензивирање емоционалног и естетског доживљаја код ученика. У том смислу, не треба се ограничавати избором вокалне музике, композиција које имају назив или садрже описне елементе, већ наставу прилагодити свим ученицима диференцирањем задатака. Када је наставна тема ликовно изражавање под утиском слушане музике, талентовани ученици могу добити задатак да одреде и сложеније елементе музичког израза, па чак и да приликом анализе ликовних радова уоче и објасне везу између елемената ликовног и музичког израза.

ЗАКЉУЧАК

Подстицање развоја талентованих ученика, подстицање њихових способности и интересовања је општеприсутан захтев у образовању у 21. веку.

Школа у великој мери одсликава стање друштва (Максић 2006). Реформе образовања доносе иновације у подручјима која су оријентисана ка стицању компетенција за одређена занимања која су погодна и корисна у глобализованом друштву. Иако се креативност истиче као део широке лепезе социоемоционалних и кључних компетенција за 21. век (Пешикан, Јаловић 2017), чини се да се креативност ученика и даље не негује и не развија пожељним темпом у оквиру предвиђених програмских циљева, садржаја и исхода. Однос према талентованим појединцима се такође разликује у односу на област у којој се таленат испољава. Идентификација, подстицање и развијање музичког талента нису концепцијски подржани у званичним програмским оквирима наставе музичке културе у основној школи. Иако се као прелазна решења нуде (и примењују) увођење акцелерације (убрзано похађање редовног школовања) и издвајање талентованих ученика у посебне школе и одељења (Максић 2003), потребно је истаћи да постоје решења која нису тако радикална и не врше дискриминацију талентованих, већ прилагођавају наставни процес свима индивидуализацијом наставе и применом интерактивних (кооперативних) облика учења. Учитељ као креатор васпитно-образовног рада и као важна фигура у васпитању и образовању деце од седме до једанаесте године, требало би да има низ компетенција за реализацију разнородних садржаја и идентификацију и рад са даровитом децом у оквиру различитих предмета. Специфичност музичких способности ученика, за чији су даљи развој од пресудног значаја рани подстицаји окружења у музичкој настави, условљава поседовање додатних вештина учитеља и висок ниво музичких способности – вокалних способности, музичке меморије, способност аналитичког слушања музике и опажања музичких феномена, стваралачке способности, свирање на хармонском или мелодијском инструменту. Активирање различитих потенцијала зависи од конкретних програмских садржаја и подручја који се на датом часу реализују. Методичке компетенције су наградња основних музичко-теоријских знања и извођачких способности учитеља. У односу на наведена својства музичке наставе у млађим разредима основне школе и музички талентованих ученика, у раду смо указали на могућности примене савремених облика организације наставе музичке културе и конструктивних и подстицајних стратегија у циљу мотивације талентованих ученика, њиховог даљег музичког развоја и усавршавања.

ЛИТЕРАТУРА

Богуновић (2008): Бланка Богуновић, *Музички таленати и усјешности*, Београд: Институт за педагошка истраживања.

Богуновић, Дубљевић, Буден (2012): Бланка Богуновић, Јелена Дубљевић, Нина Буден, Музичко образовање и музичари: очекивања, ток и исходи, *Зборник Института за педагошка истраживања*, год. 44, бр. 2, 402–423.

Братић, Вукићевић (2005): Томислав Братић, Наташа Вукићевић, Могућности примене дидактичких принципа у реализацији наставе музичке културе од I до IV разреда основне школе, *Настава и васпитање*, год. LIV, бр. 1, 65–79.

Видулин, Радица (2017): Sabina Vidulin, Davorka Radica, Spoznajno-emocionalni pristup slušanju glazbe u školi: teorijsko polazište, u: S. Vidulin (ur.), *Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena 5*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 55–71.

Вукићевић, Станојевић (2009): Nataša Vukićević, Katarina Stanojević, Music teaching modification in order to meet the needs of the talented students, *Gifted and talented creators of progress*, Part two, Bitola, Macedonia: University St. Kliment Ohridski, Faculty of Education, 405–409.

Вукићевић, Станојевић (2014): Наташа Вукићевић, Катарина Станојевић, Индивидуализација наставе музичке културе у контексту савременог образовања, *Узданица*, год. XI, бр. 1, 127–139.

Вулфолк, Хјуз, Волкап (2014): Anita Vulfolk, Malkolm Hјuz, Vivijen Volkap, *Psihologija u obrazovanju III*, Beograd: Clio.

Гојков, Стојановић (2014): Грозданка Гојков, Александар Стојановић, Компетенције учитеља за идентификацију и рад са даровитим ученицима, *Компетенције учитеља за идентификацију и рад са даровитим ученицима*, Радови са пројекта, Билтен 2, Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов” – Истраживачко-едукативни центар Вршац, 7–54.

Ђорђевић (2005): Босилка Ђорђевић, *Даровитости и креативности деце и младих*, Вршац: Виша школа за образовање васпитача.

Ивић, Пешикан, Антић (2001): Иван Илић, Ана Пешикан, Слободанка Антић, *Активно учење 2*, Београд: Институт за психологију.

Јап, Патрик (2015): Angela Jaap, Fiona Patrick, Teachers' concepts of musical talent and nurturing musical ability: music learning as exclusive or as opportunity for all?, *Musical Education Research*, Volume 17, 262–277.

Јовановић (2004): Бранко Јовановић, *Школа и васпитање*, Јагодина: Учитељски факултет у Јагодини.

Корен (1990): I. Koren, *Nastavnik i nadareni učenici*, Beograd: Arhimedes.

Лелеа (2014): Јан Лелеа, Опажање и поучавање музички даровитих ученика у разредној настави, *Компетенције учитеља за идентификацију и рад са даровитим ученицима*, Радови са пројекта, Билтен 2, Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов” – Истраживачко-едукативни центар Вршац, 55–64.

Максић (2003): Славица Максић, Уважавање образовних потреба даровитог детета у школи, *Уважавање различитости и образовање*, Београд: Институт за педагошка истраживања, 51–56.

Максић (2006). Славица Максић, *Погледања креативности у школи*, Београд: Институт за педагошка истраживања.

Мекферсон (1997): Gary McPherson, Giftedness and Talent in Music, *The Journal of Aesthetic Education*, Vol. 31, No. 4, Special Issue: Giftedness and Talent in the Arts, Winter, 1997, 65–77.

Милетић, Вукићевић (2017): Нада Милетић, Наташа Вукићевић, Ликовна интерпретација доживљаја музичког дела, *Зборник радова*, год. 20, бр. 19, Ужице: Педагошки факултет у Ужицу, Универзитет у Крагујевцу. 153–168.

Милошевић (2016): Ивана Милошевић, Однос наставника према музички надареним ученицима у средњој стручној школи и гимназији, *Архефакт*, бр. 1, год. II, Ниш: Факултет уметности у Нишу, 43–52.

Мирковић Радош (1996): Ксенија Мирковић Радош, *Психологија музике*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Пешикан, Лаловић (2017): Ana Pešikan, Zoran Lalović, *Образовање за живот: Кључне компетенције за 21. век у kurikulumима у Црној Гори*, Podgorica: UNICEF Crna Gora.

Рензули (2002): J. S. Renzulli, Expanding the conception of giftedness to include co-cognitive traits to promote social capital, *Phi Delta Kappan*, 84 (1), 33–58.

Студијски програм департмана за музику, Лумен Кристи Колеџ, Lumen Christi College, Co-educational Grammar School, преузето 8. 6. 2019. са сајта http://www.lumenchristicollege.co.uk/uploads/files/Music_Department_LCC_gifted_and_talented.pdf?phpMyAdmin=61c7c542bee5ftear52ac

Nataša M. Vukićević

Katarina P. Stanojević

Ivana M. Milić

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department for Didactics and Methodology

WORKING WITH MUSICALLY GIFTED STUDENTS IN LOWER ELEMENTARY GRADES

Summary: The paper presents the basic elements of work with musically gifted students in lower elementary grades. There are numerous factors that determine the development of musical giftedness and the possibilities of adapting teaching music to the needs of gifted students. The aim of the research was to determine the following theoretical aspects: identification of musical talent, knowledge about the characteristics of its development, teacher's creativity in designing and selecting musical contents and

activities intended for talented students. The descriptive method and the analysis of the relevant literature were applied. It is concluded that the theoretical aspects concerning the importance and particular characteristics of working with musically gifted students can serve as a guideline for teachers to use different strategies in teaching music and adopt innovative teaching methods which would improve students' achievements in music.

Keywords: musical talent, teaching music, young learners.